

Etäopiskelun toteutuminen erityistä tai tehostettua tukea tarvitsevien lasten ja nuorten osalta koronakeväänä 2020

Ensituloksia

Marja Kankaanranta & Kristiina Kantola
Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto &
Neurospectrum Oy

1. Kyselyn toteutus

Toteutus ja ajankohta

Kyselyn tavoitteena oli selvittää vanhempien kokemuksia koronapandemian aikaisesta etäopiskelusta keväällä 2020 perheissä, joissa on erityistä tai tehostettua tukea tarvitsevia lapsia tai nuoria. Kysely toteutettiin kevätlukukauden päätyttyä verkkokyselynä 4.-27.6.2020 välisenä aikana. Kyselyn ohjeistuksessa pyydettiin, että vanhemmat vastaisivat erikseen perheen jokaisen erityistä tai tehostettua tukea saavan lapsen osalta. Täten yksi vastaaja pystyi vastaamaan kyselyyn useamman kerran. Kyselyn toteutti Neurospectrum Oy yhteistyössä Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitoksen kanssa. Tässä raportissa esitellään ensituloksia kyselystä.

Kursiivina esitetyt kohdat ovat suoria sitaatteja vastaajilta.

Taustatietoja

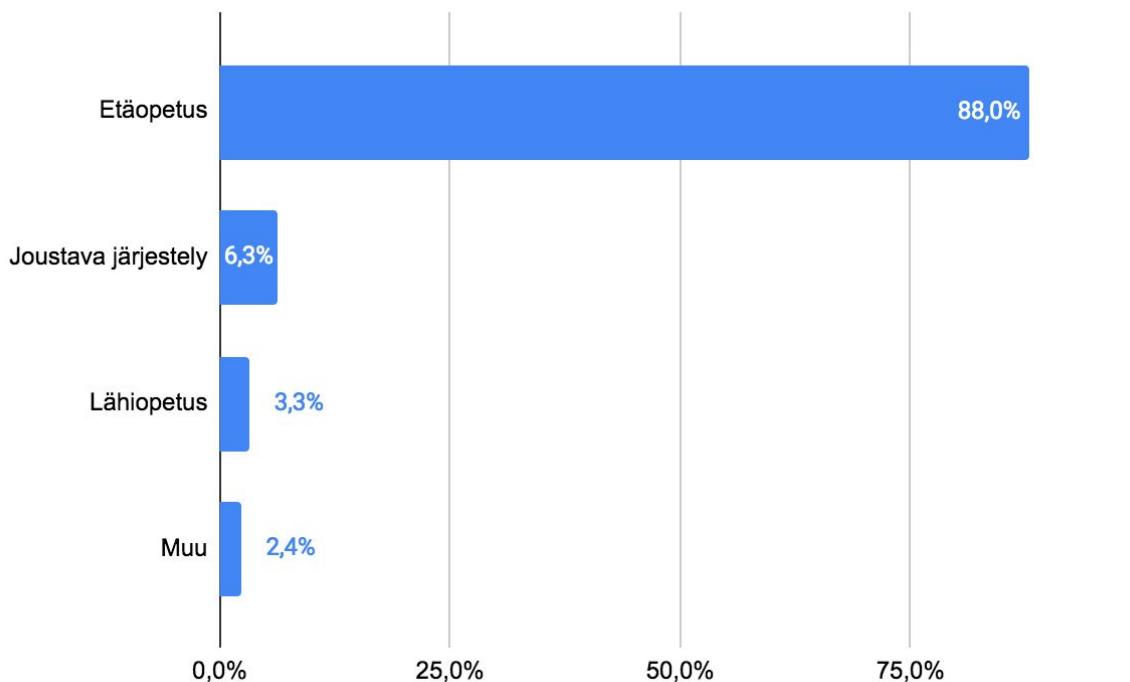
Kyselyyn vastattiin yhteensä 616 lapsen tai nuoren osalta. Lapsista 73 % oli kahden vanhemman perheistä ja 27 % yksinhuoltajaperheistä. Perheistä 18 % oli yhden lapsen perheitä, 39 %:ssa oli kaksi lasta ja 43 % oli perheitä, joissa oli 3 tai useampi lapsi. Lapsista suurin osa (64 %) oli perheen ainoa erityisen tai tehostetun tuen lapsi. Perheistä 25 %:lla oli kaksi erityistä tai tehostettua tukea tarvitsevaa lasta, ja 11 prosentissa perheistä oli 3 tai useampi erityistä tai tehostettua tukea tarvitseva lapsi.

Suurin osa (71 %) lapsista oli alakouluikäisiä ja lähes puolet (49 %) alakoulun luokilla 3-6. Yläkouluikäisiä oli 22 % lapsista ja toisella asteella opiskelevia oli 5 % vastanneista.

Perheistä 34 %:ssa kaikki perheenjäsenet olivat kotona korona-keväänä. Toinen vanhemmista oli kotona 38 %:ssa perheistä. Yli puolet (54 %) perheistä oli sellaisia, joissa oli eri-ikäisiä lapsia etäopetuksessa, ja 7 prosentissa perheistä vain osa perheen lapsista oli kotona etäopetuksessa.

2. Etäopiskelun järjestäminen

Suurin osa (88 %) erityistä tukea tarvitsevista lapsista osallistui etäopetukseen kotona ja vain 3 % lähiopetukseen koululla (kuvio 1). Pienellä osalla (6 %) lapsia oli käytössä erilaisia joustavia opetusjärjestelyitä, joissa lähi- ja etäopetusta yhdisteltiin eri tavoin. Tällaisesta esimerkkejä on lähi- ja etäopetuspäivien vuorottelu, kuten kaksi päivää lähiopetuksessa ja kolme päivää etäopetuksessa, tai tietyt oppiaineet (kuten äidinkieli ja matematiikka) lähiopetuksessa ja loput etäopiskellen. Muutama erityistä tukea tarvitsevista lapsista palasi kouluun lähiopetukseen kun etäopiskelu kotona ei sujunut.

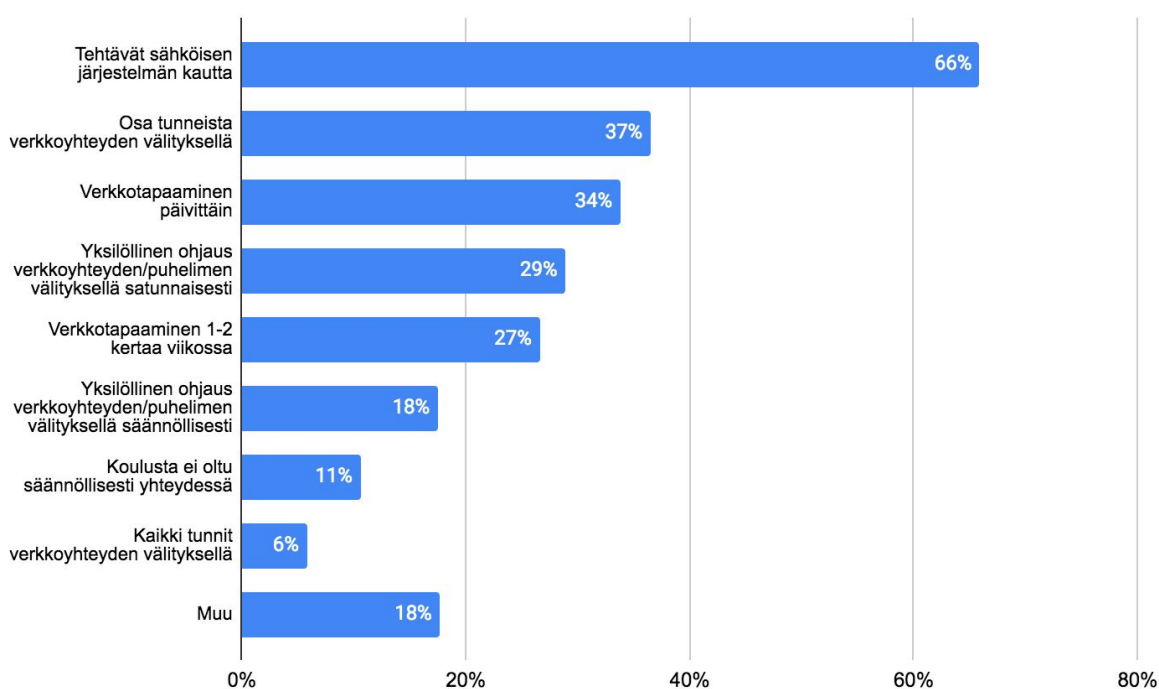

Kuvio 1 Opetusjärjestelyt

Opiskelu etänä sujui lähes kaikilla (80 %:lla) lapsilla eri tavoin kuin lähiopetuksessa. Osalla etäopiskelu sujui lähiopiskelua paremmin kuormituksen ollessa vähäisempää. Osalla etäopiskelu ei sen sijaan sujunut ollenkaan ja opiskelu jäi kevään aikana jopa tauolle.

Etäopiskelun ohjaus

Lapsista 66 prosenttia sai opettajan lähettämät tehtävät sähköisen järjestelmän kautta (kuvio 2). Tehtävien lähettämisen lisäksi oli vaihtelua siinä, missä määrin opetusta järjestettiin verkon välityksellä. Lapsista 36 %:lle järjestettiin osa oppitunneista verkossa ja 34 %:lle opettaja piti verkkotapaamisen päivittäin. Vain 6 prosentilla lapsista oli järjestetty kaikki oppitunnit verkon välityksellä. Lapsista jopa 11 prosenttiin ei oltu säännöllisesti yhteydessä ollenkaan koulusta. Sen sijaan 47 % sai opettajan yksilöllistä ohjausta verkon ja puhelimen välityksellä joko säännöllisesti (18 %) tai satunnaisesti (29 %). Näiden lisäksi oli runsaasti erilaisia muita ohjaustapoja.

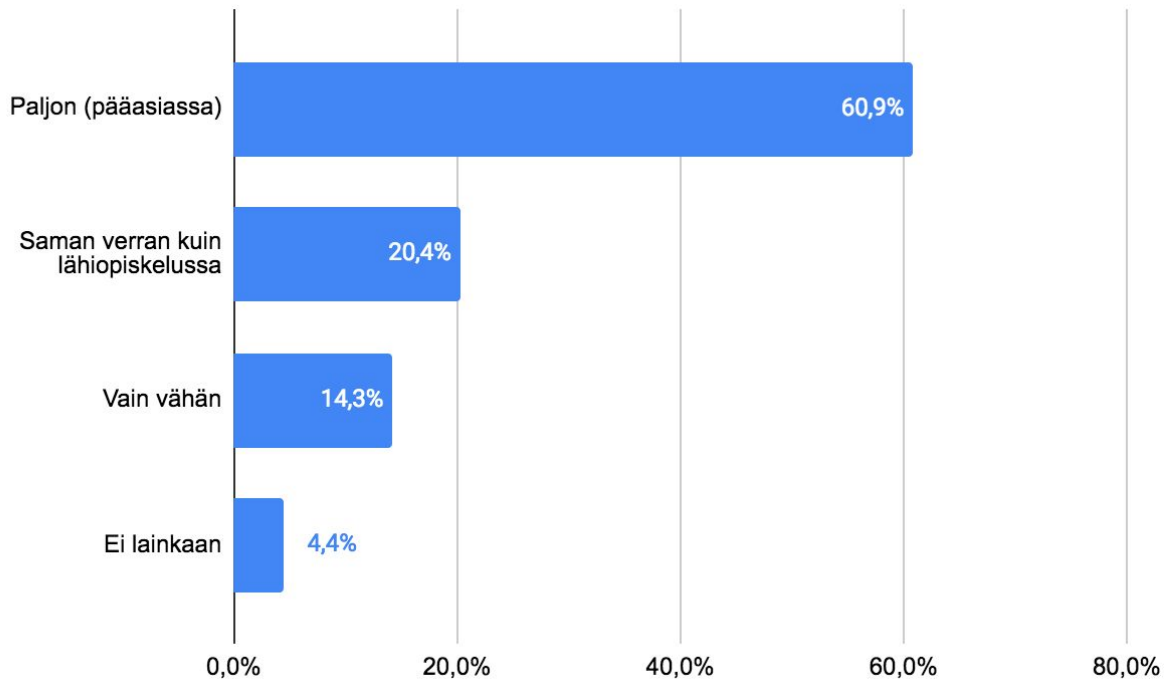

Kuvio 2 Etäopiskelun ohjaus

Opettaja lähetti wilmaan päivän tehtävät. Opettaminen tapahtui vanhempien toimesta. Lähes päivittäin otettiin kuvia tehtävistä ja lähetettiin whatsappiin opelle. Ope soitti noin kerran viikossa.

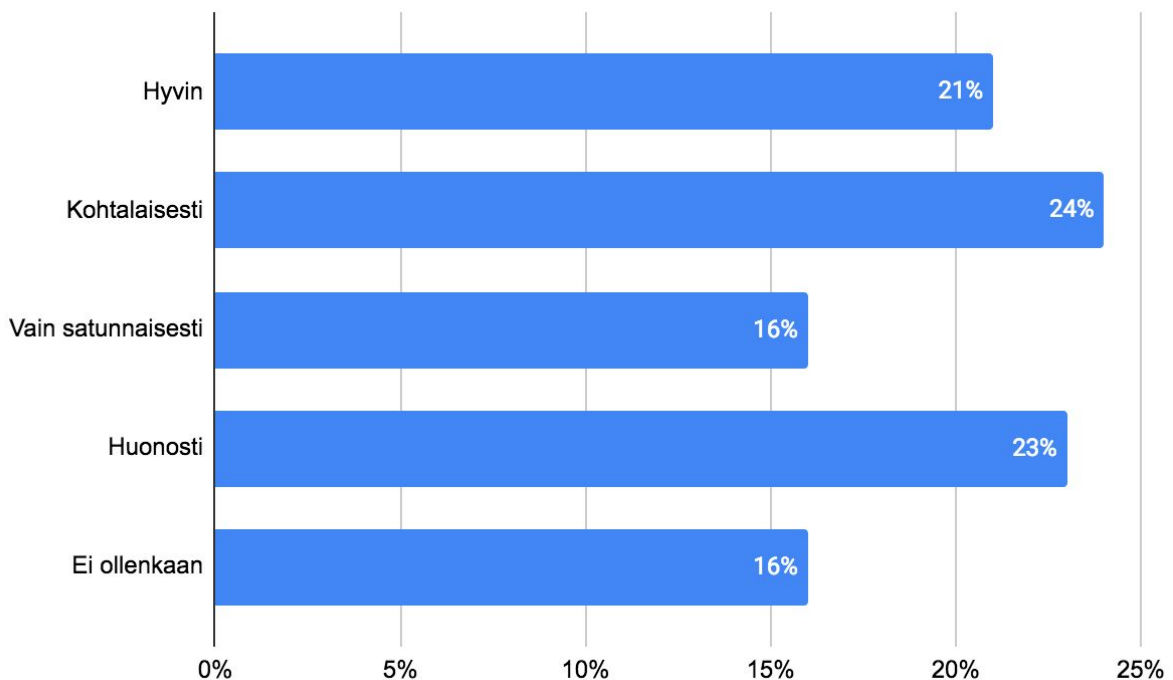
Itsenäinen työskentely

Lapsista 61 % :lla opiskelu oli pääasiassa itsenäistä työskentelyä ja 20 %:lla itsenäistä työskentelyä oli saman verran kuin lähiopetuksessa (kuvio 3). Vain 4 %:lla lapsista ei ollut lainkaan itsenäistä työskentelyä.

Kuvio 3 Itsenäisen työskentelyn määrä

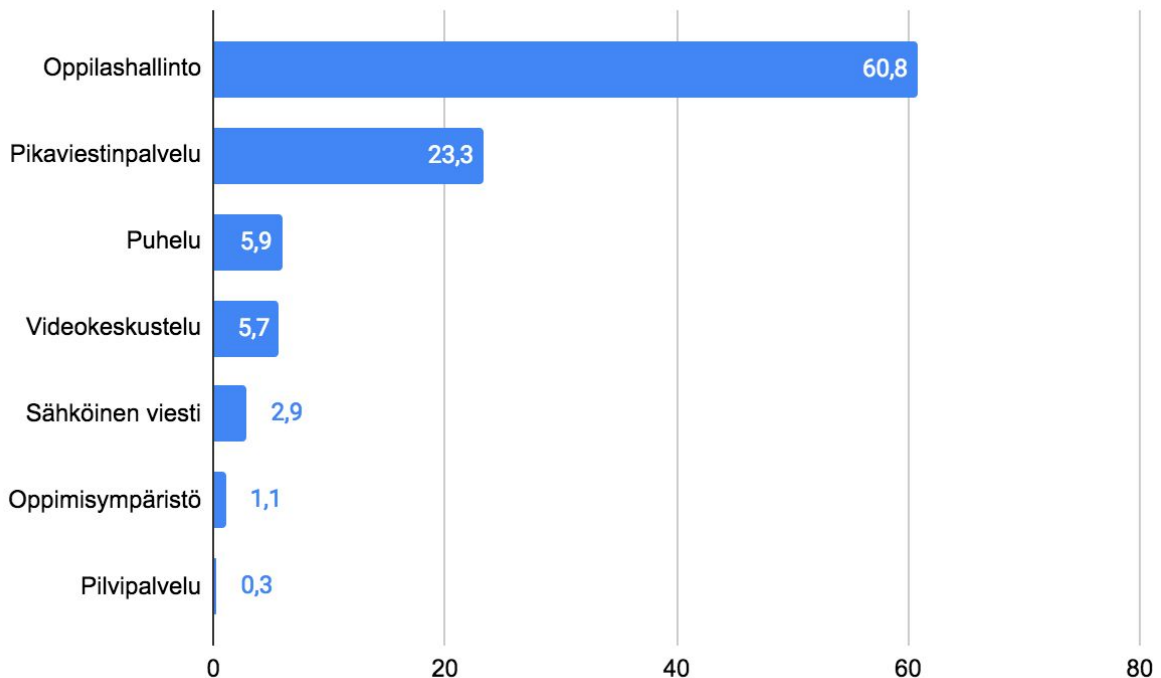
Itsenäinen työskentely onnistui hyvin 21 %:lla lapsista (kuvio 4). Hieman enemmän (23 %) oli niitä, joilla itsenäinen työskentely sujui huonosti. Itsenäinen työskentely ei onnistunut lainkaan 16 %:lla lapsista ja saman verran oli niitä, joilla itsenäinen työskentely sujui vain satunnaisesti.

Kuvio 4 Itsenäisen työskentelyn sujuminen

Yhteydenpito kodin ja koulun välillä

Yhteydenpidon järjestymisessä oli huomattavaa lapsikohtaista vaihtelua. Oli lapsia, joiden osalta oli käytössä useampiakin erilaisia yhteydenpitovälineitä ja yhteydet olivat säännöllisiä. Lähes 40 % lapsista oli säännöllisesti etäyhteydessä kouluun (ks. kuvio 8). Oli myös lapsia, jotka olivat yhteydessä kouluun vain satunnaisesti (23 %) tai ei lainkaan (9 %). Monilla vanhemmilla oli iso rooli yhteyksien ylläpitämisessä. Monissa luokissa yhteydenpito kuitenkin lisääntyi etäopiskeluajan edetessä. Kodin ja koulun välisessä yhteydenpidossa hyödynnettiin lukuisia eri digitaalisia ratkaisuja (kuvio 5). Tyypillisimmin hyödynnettiin oppilashallinnon järjestelmiä (kuten Wilmaa ja Helmiä): hieman yli 60 prosentilla yhteydenpito tapahtui näiden välityksellä. Seuraavaksi eniten hyödynnettiin pikaviestinpalveluja, etenkin WhatsAppia. Näiden lisäksi yhteyksiä pidettiin myös sähköisten viestien, kuten tekstiviestien, ja puheluiden välityksellä.

Kuvio 5 Digitaaliset ratkaisut kodin ja koulun välisessä yhteydenpidossa

Kun nettiyhteys toimi, sähköpostitse sekä Teamsin ja Wilman välityksellä. Kun yhteys pätki tai ei ollut läppäriä saatavilla, opettaja ilmoitti tehtävät tekstiviestillä.

Wilmassa ilmoitettiin, koska koulupäivä alkaa sekä osa tehtävistä. Kouluun mentiin oikeaan aikaan Hangoutiin. Puuttuvia oppilaita huhuiltiin whatsappissa.

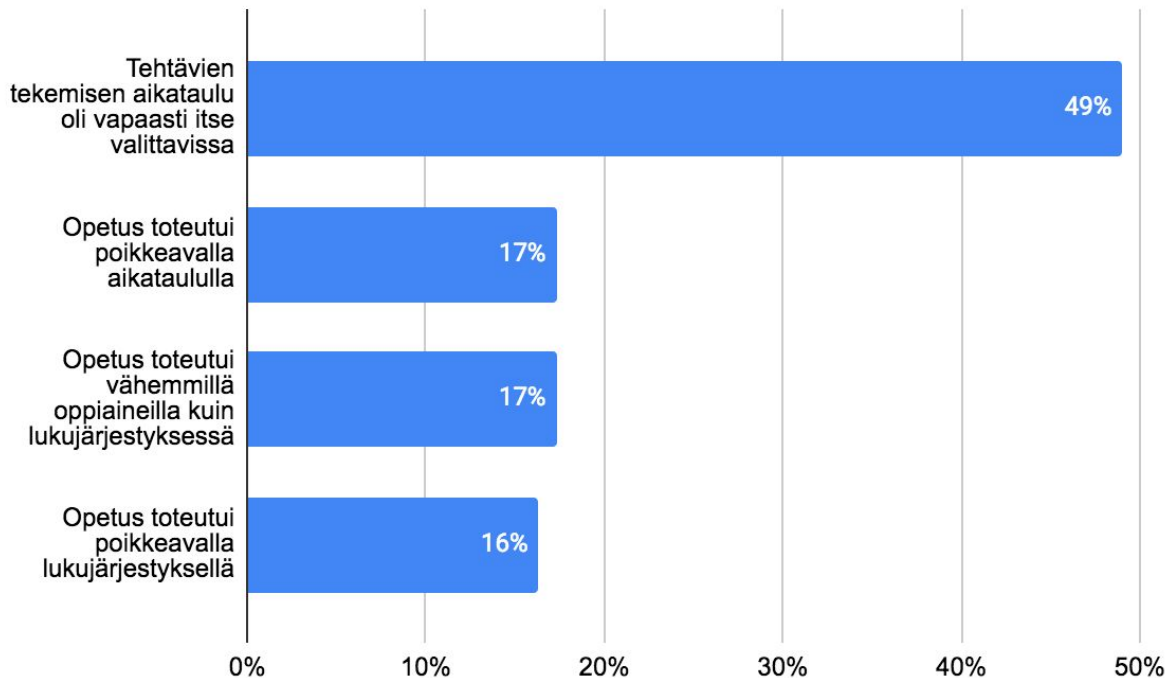
Paperimonisteet toimitettiin kerran viikossa kotiin, muilta osin ei opetusta, yhteiset videotapaamiset vain kuulumisten vaihtoon, ei opetukseen.

Ensimmäisen n. kolmen viikon aikana opettaja soitti kerran. Noin kuukauden jälkeen jatkuivat erityisopettajan tunnit Teamsin kautta. Viimeiset kolme viikkoa opettaja piti lähes joka aamu 1/2h tuokion pienryhmissä.

3. Miten etäopetus poikkesi lähiopetuksesta?

Jopa 60 prosentilla lapsista opetus toteutui erilaisella aikataululla kuin lähiopetuksessa ja 40 %:n osalta opetus noudatti lähiopetuksen lukujärjestystä. Miten etäopetus sitten poikkesi lähiopetuksen lukujärjestyksestä?

Lähes puolet (49 %) lapsista sai vapaasti valita tehtävien tekemisen aikataulun (kuvio 6). Loppujen osalta poikkeama normaalista jakaantui kolmeen lähes yhtä suureen osaan: opetus toteutui joko poikkeavalla aikataululla, poikkeavalla lukujärjestyksellä tai vähemmillä oppiaineilla kuin lähiopetuksen aikana.

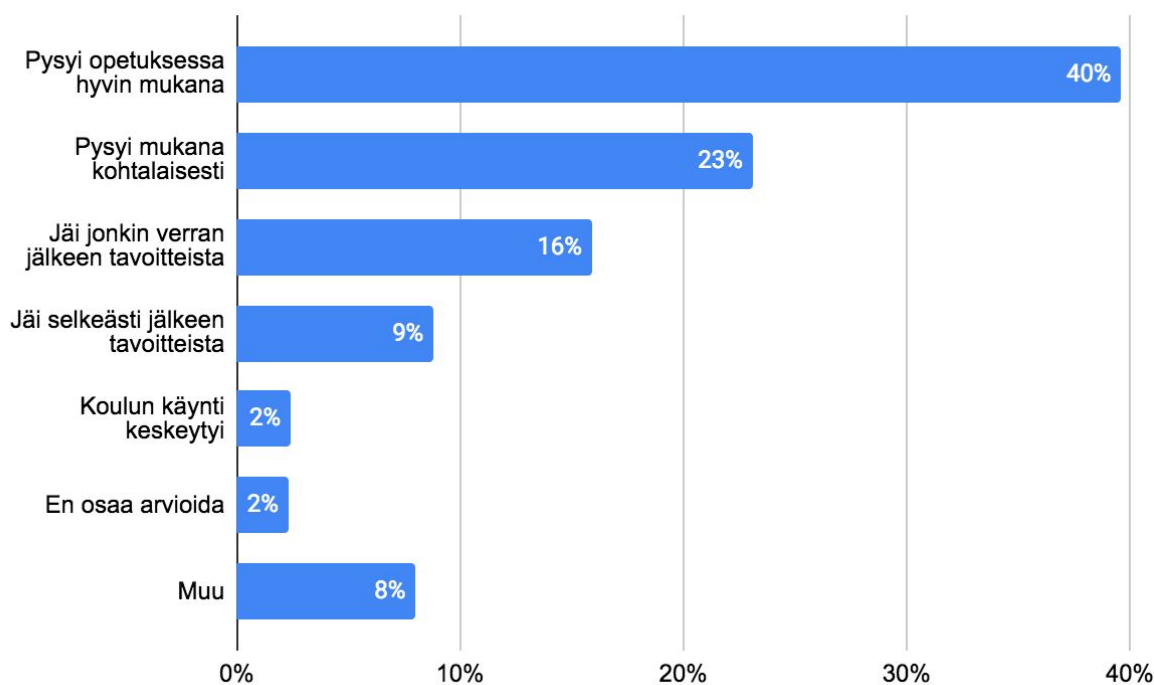
Kuvio 6 Opetuksen ja opiskelun aikataulu etäopiskelussa

Vanhemmat kertoivat, että opetus toteutui hyvin erilaisilla tavoilla. Perheiden kokemus oli, että jokainen opettaja päätti oman motivaationsa mukaan, miten opetus järjestyi. Näin ollen ei ollut mitään yhdenmukaista käytäntöä, eikä tässä vaiheessa voida vetää yhteneväisiä johtopäätöksiä opetuksen toteutumisesta. Seuraavassa esimerkkejä etäopetuksen tavoista vanhempien kertomana:

- *Ainoastaan kokeet tehtiin aikataulutetusti.*
- *Koulusta ei ollut tehtäviä. Keksittiin korvaavia tekemisiä itse kotona.*

- Vanhempien työ ei ollut yhdistettävissä täysipäiväiseen opetukseen. Pääasiassa saatiin matikka ja äikkä tehtyä.
- Täysin yksilöllinen lukujärjestys, vanhemman kanssa suunniteltu.
- Osassa aineita ei tullut lainkaan tehtäviä tai ne lankesivat vanhemman vastuulle.
- Oppilas ei hallitse aikaa ja tehtäviä tuli jopa yöaikaan joka ahdisti.
- Tehtäviä tuli aamulla klo 7 ja vielä illalla klo 22.
- Psykkinen kuormitus koulunkäynnistä on kova ja päivät muutenkin lyhennettyjä.
- Lukujärjestystä yritettiin noudattaa ehkä liian kunnianhimoisesti.
- Tehtävämäärät olivat suurempia kuin nuori oli koskaan lähiopetuksessa tehnyt.

Suurin osa lapsista edistyi opiskelussa vähintään kohtalaisesti (kuvio 7). Kuitenkin 25 %:n osalta vanhemmilla oli huoli tavoitteiden saavuttamisesta. Lapsista 9 % jäi selkeästi jälkeen tavoitteista, ja kokonaan koulunkäynti keskeytyi 2 %:lla lapsista.

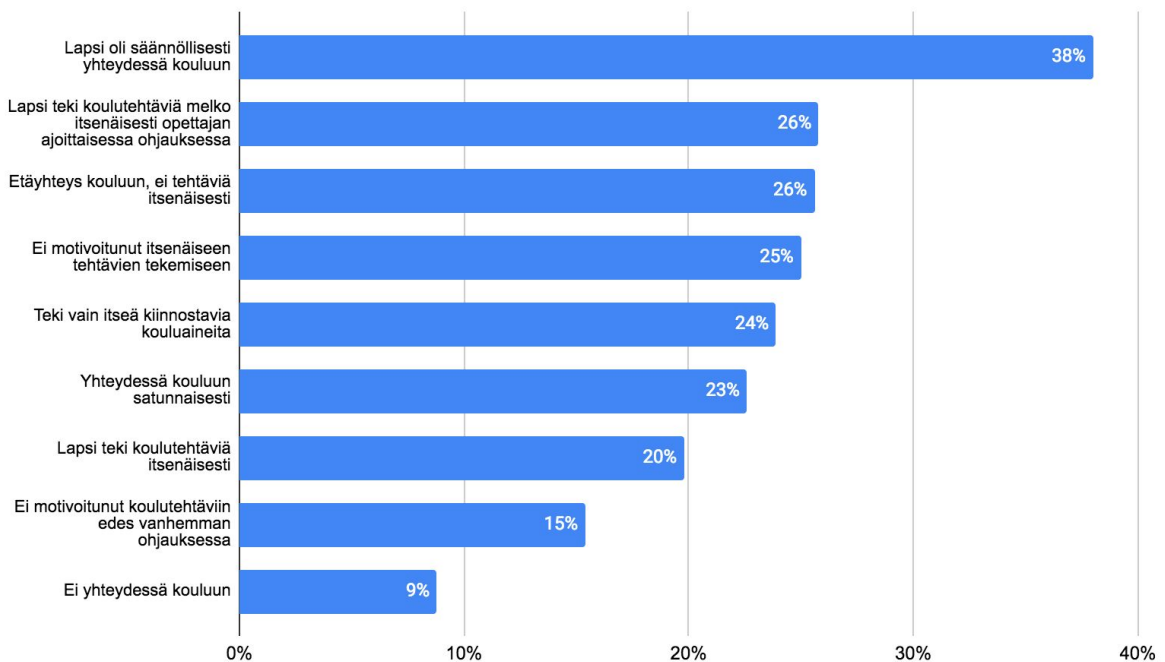
Kuvio 7 Lasten edistyminen oppimistavoitteissa

4. Eri osapuolien roolit etäopiskelussa

Millainen oli lapsen rooli etäopiskelussa?

Lapsista viidennes teki koulutehtäviä itsenäisesti ja neljäsosa melko itsenäisesti opettajan ajoittaisessa ohjauksessa (kuvio 8). Osa (26 %) lapsista oli etäyhteydessä kouluun, mutta ei tehnyt tehtäviä itsenäisesti. Neljäsosa lapsista ei motivoitunut lainkaan tehtävien itsenäiseen tekemiseen ja 15 % ei motivoitunut tehtävien tekemiseen edes vanhemman ohjauksessa. Lähes neljäsosa lapsista teki vain sellaisia kouluaineita, jotka olivat itseä

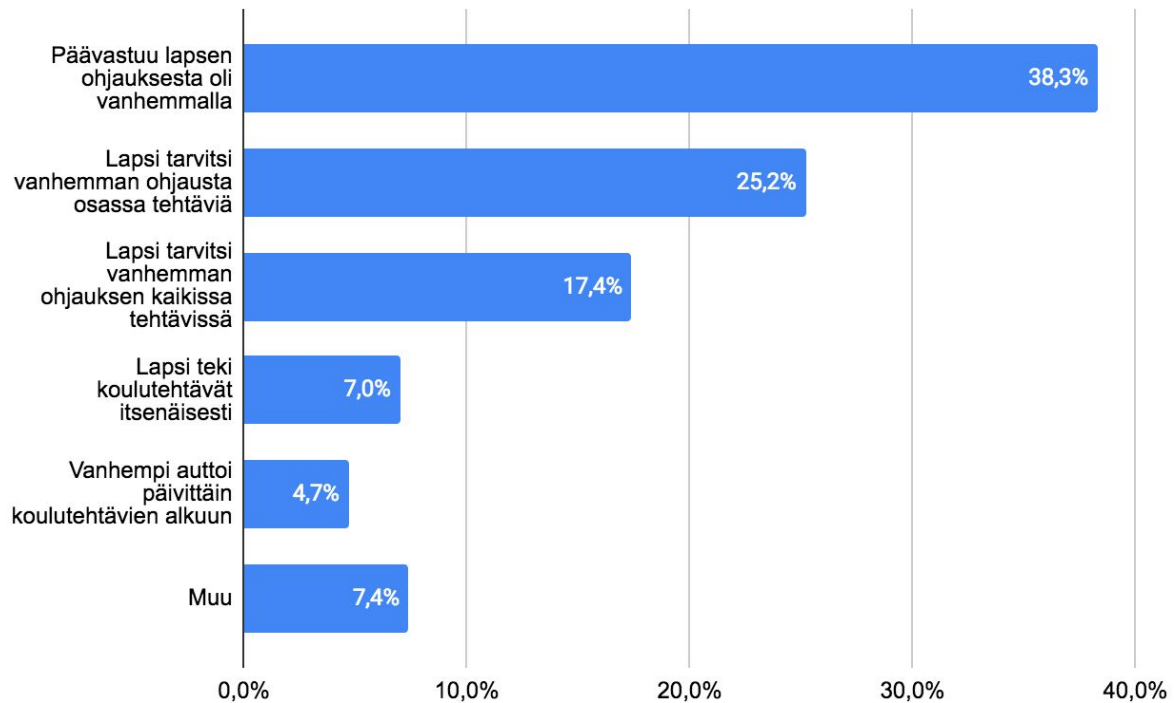
kiinnostavia.

Kuvio 8 Lapsen rooli etäopiskelun aikana

Millainen oli vanhemman rooli etäopiskelussa?

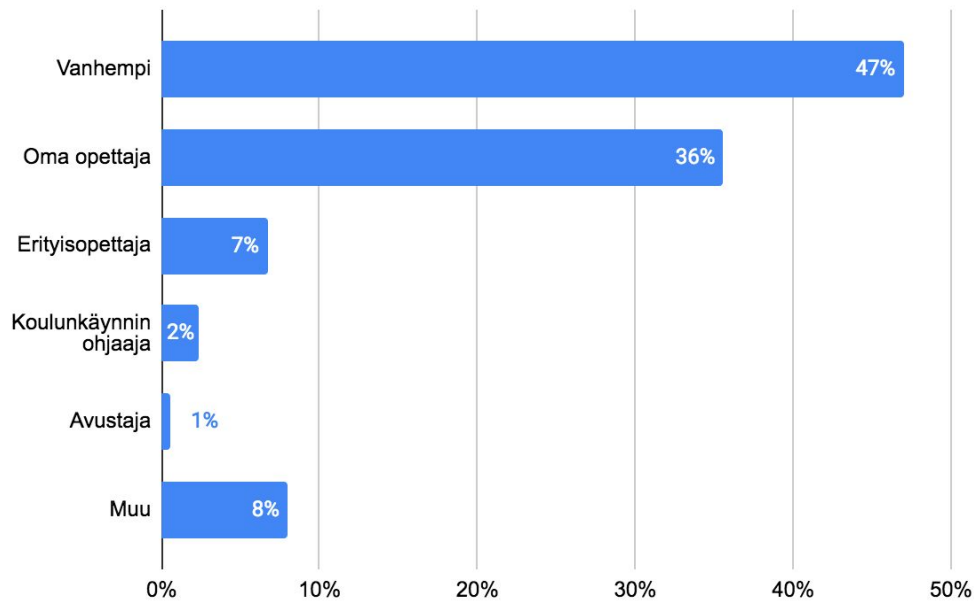
Lähes 40 prosenttia vanhemmista koki, että päävastuu lapsen ohjauksesta etäopiskelun aikana oli vanhemmalla (kuvio 9). Lapsista 17 % tarvitsi vanhemman ohjausta kaikissa tehtävissä, ja osassa tehtäviä apua tarvitsi 25 %. Vain 7 % lapsista teki tehtävät itsenäisesti koulupäivän aikana. Oli myös lapsia, joita vanhemmat auttoivat päivittäin koulutehtävien alkuun.

Kuvio 9 Vanhemman rooli etäopetuksessa

Kenellä oli päävastuu opettamisesta?

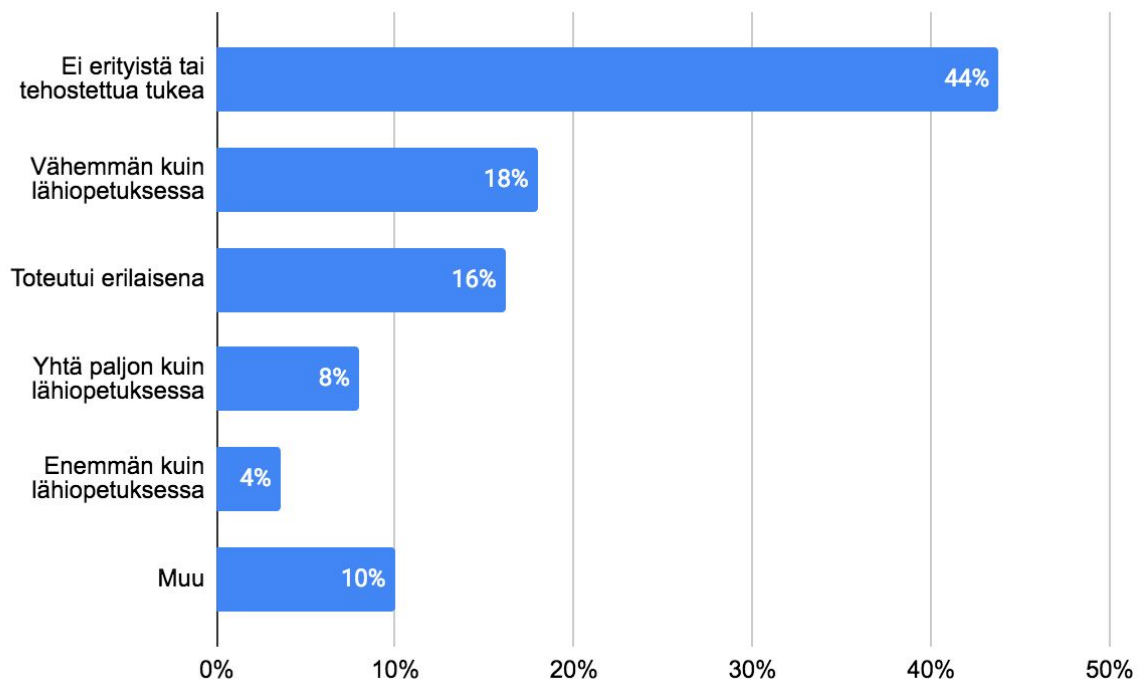
Etäopiskelun aikana jopa lähes puolet (47 %) vanhemmista koki toimivansa lapsen pääasiallisena opettajana / ohjaajana (kuvio 10). Toiseksi suurin osuus (36 %) kertoi, että lapsen oma opettaja oli päävastuussa opetuksessa. Muita vastuurooliin nimettyjä oli erityisopettaja (7 %) tai koulunkäynnin ohjaaja (2 %). Yksittäisiä mainintoja oli mm. vaihtuvat opettajat ja eri oppiaineiden opettajat sekä erilaiset vaihtelevat ratkaisut.

Kuvio 10 Päävastuu lapsen opettamisesta

5. Tuen saaminen kevään 2020 aikana

Vanhempien mukaan lapsista 44 % ei saanut minkäänlaista tehostettua tai erityistä tukea etäopetuksessa koronakevään aikana (kuvio 11). Lapsista 18 prosentilla tukea oli vähemmän kuin lähiopetuksessa, ja 12 prosenttia sai tukea yhtä paljon tai enemmän kuin normaali-olosuhteissa.

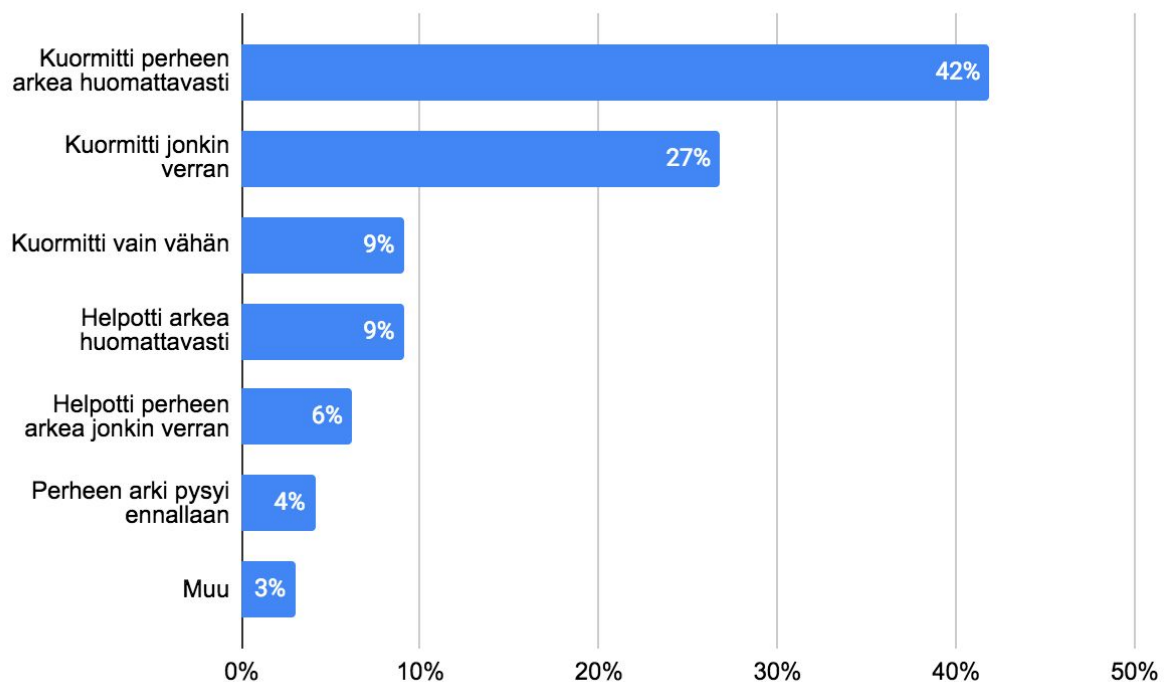

Kuvio 11 Erityisen tai tehostetun tuen toteutuminen etäopetuksen aikana

6. Perheiden voimavarat etäopiskelujen aikana

Etäopetuksen vaikutus perheen arkeen

Etäopetus vaikutti eri tavoin perheiden arkeen (kuvio 12). Eniten oli perheitä, joissa etäopetus kuormitti arkea huomattavasti (42 %) tai jonkin verran (27 %). Toisaalta oli myös perheitä, joiden arkea etäopetus helpotti huomattavasti (9 %) tai jonkin verran (6 %). Monissa perheissä koettiin sekä arkea helpottavia että kuormittavia tekijöitä.

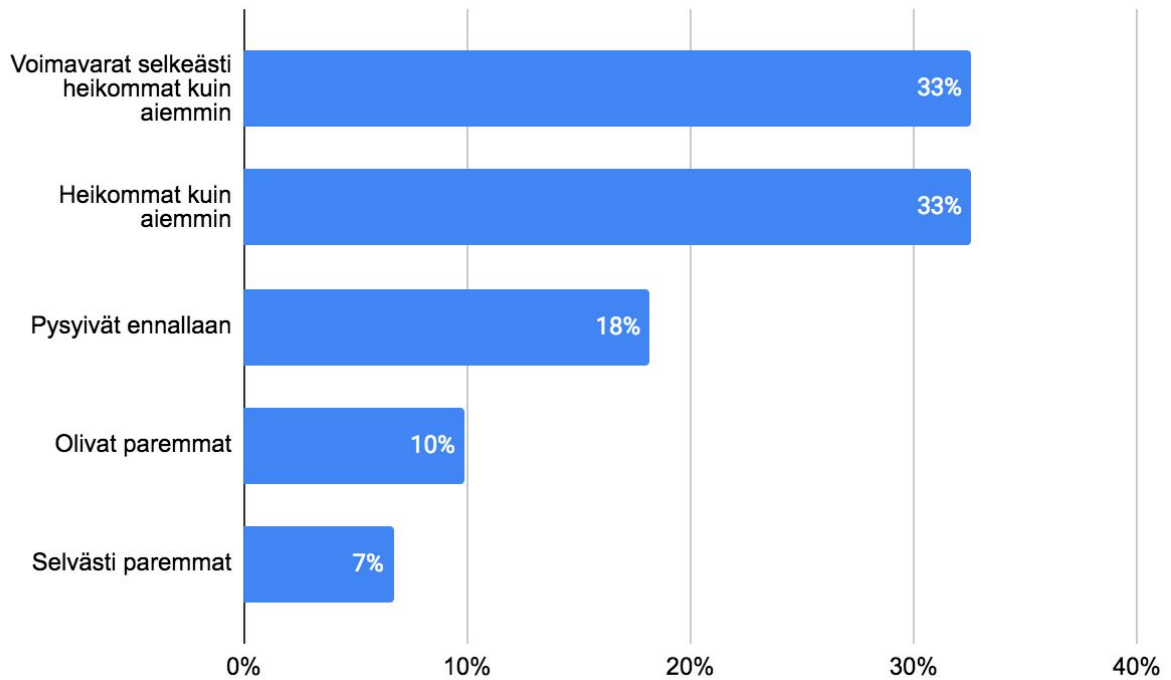
Kuvio 12 Kuormitus etäopiskelun aikana

Elämä rauhoittui huomattavasti, perheen yhdessäoloaika muuttui yhdessä tekemisen suuntaan muiden arjen kiireiden jäädessä pois.

Toisaalta kuormitti enemmän (koulutehtävien ja ohjauksen määrä), mutta aamuhäämiset ja jumittavat kouluun lähdöt jäivät pois, niin se helpotti.

Miten etäopetus vaikutti vanhemman voimavaroihin?

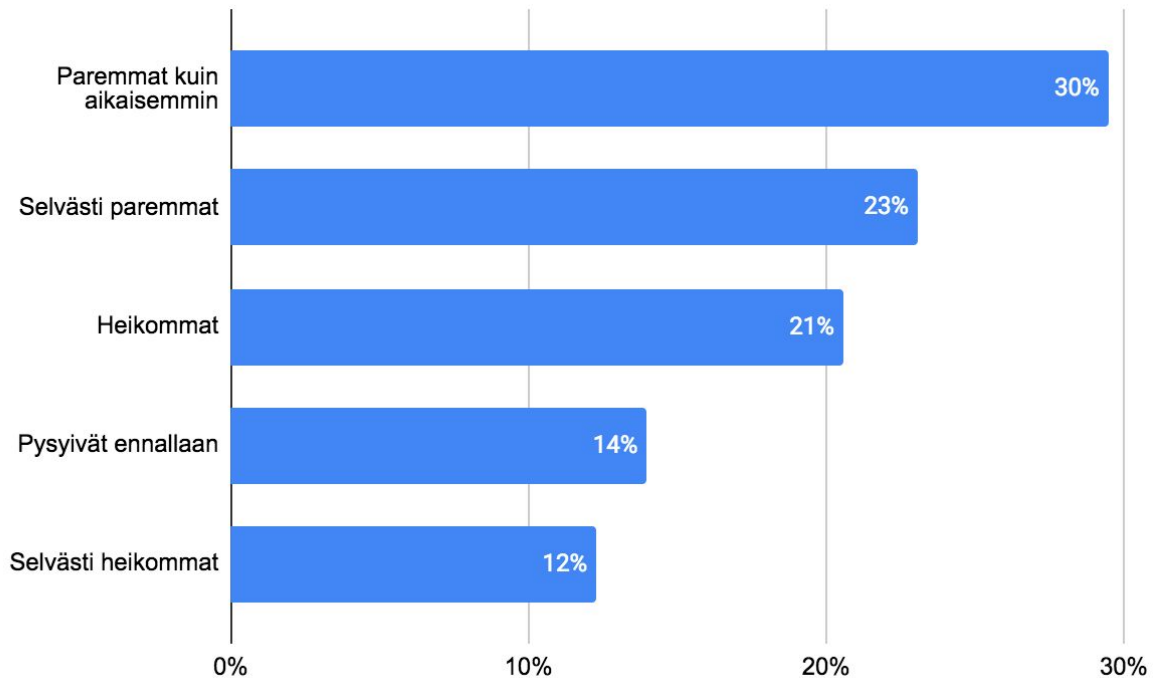
Vanhemmista peräti 65 prosenttia kertoi, että koki omat voimavaransa etäopetuksen aikana huonommaksi tai selvästi huonommaksi kuin aikaisemmin (kuvio 13). Ennallaan voimavarat säilyivät 18 prosentilla vanhemmista ja paremmat tai selvästi paremmat voimavarat olivat 17 prosentilla kyselyyn osallistuneista.

Kuvio 13 Vanhempien voimavarat etäopetuksen aikana

Miten etäopetus vaikutti lapsen voimavaroihin?

Vanhempien arvioinnin perusteella 53 %:lla lapsista voimavarat olivat etäopetuksen aikana joko paremmat tai selvästi paremmat kuin aiemmin (kuvio 14). Voimavarat koettiin heikommiksi tai selvästi heikommiksi 33 prosentilla lapsista. Ennallaan voimavarat pysyivät 14 prosentilla lapsista.

Kuvio 14 Lasten voimavarat etäopiskelun aikana

7. Koulujen avautuminen uudelleen

Kun koulut avautuivat uudelleen 14.5.2020, niin suurin osa lapsista (71) prosenttia, palasi lähiopetukseen. Pääasiallinen syy siihen, että lapsi ei palannut lähiopetukseen, oli riskiryhmään kuuluva perheenjäsen. Muut useasti toistuneet perustelut olivat huoli tai pelko koronan aiheuttamasta terveyteen liittyvistä uhkista tai lapsen kokemaa kuormittuneisuutta lähiopetuksessa. Useat vastaajat kokivat uuden muutoksen vain kahden viikon vuoksi liian suurena riskinä. Toisen asteen opintojen osalta vastauksista ilmenee, että useimmissa kouluissa etäopetusjärjestelyt jatkuivat loppukevään.

8. Voisiko etäopetus olla jatkossa yksi tapa toimia?

Vanhemmista 64 prosenttia toivoi, että etäopetus voisi jatkossa olla yksi opetuksen järjestämisen vaihtoehto. Sen sijaan 36 prosenttia vanhemmista vastasi tähän kielteisesti. Etäopetus-mahdollisuutta toivottiin ensisijaisesti lapsen kuormittumisen vuoksi. Lähiopetuksessa neurokirjon haasteista kärsivä lapsi voi kuormittua mm. ihmisistä, siirtymistä, hälinästä, äänistä ja äänimaailmasta siinä määrin, että opiskelu on mahdotonta ja voi keskeytyä jopa kokonaan kuormittumisen vuoksi. Vastauksissa toistuu toive joustavammista opetusjärjestelyistä juuri kuormittumisen, tai muiden lähiopiskeluja haittaavien syiden vuoksi. Muita usein mainittuja syitä oli mm. toimintakyvyn puutteet ja opintojen parempi sujuminen kotona. Myös erityisen lapsen kiusaaminen mainittiin syyksi.

9. Alustavat johtopäätökset

Kevään 2020 etäopetus kuormitti erityistä tukea vaativien lasten perheitä paljon. Toisaalta etäopetus koettiin hyväksi sen vähentäessä monen lapsen lähiopetuksessa kokemaa kuormitusta. Kyselyn perusteella näyttääkin siltä, että monissa perheissä erityistä tukea tarvitseva lapsi voi etäopetuksessa paremmin, mutta vanhemmat voivat selkeästi huonommin. Niissä perheissä, joissa vastuu etäopiskelujen sujumisesta kotona jäi vanhemmalle, vanhemmat uupuivat täysin.

Vanhempien kokemuksen mukaan opettajien kyky tukea erityisen tuen oppilasta etäopetuksen aikana vaihteli valtavasti. Kokemus etäopiskelun sujumisesta olikin paljolti kiinni opettajan toimintatavoista, suhtautumisesta ja osaamisesta.

Tarve yksilöllisille ja joustaville ratkaisuille erityistä tai tehostettua tukea tarvitsevien oppilaiden osalta korostuu vanhempien vastauksissa. Kysely toi näkyväksi erityislapsien hyvin erilaiset ja hyvin yksilölliset tilanteet; on erityislapsia, joilla ei ole riittävää toimintakykyä olla ilman jatkuvasti läsnäolevaa pedagogista osaamista, mutta samalla on suuri joukko niitä lapsia, jotka kuormittuvat lähiopetuksessa mm. aistiyli- ja aliherkkyyksien ja toimintakyvyn haasteiden vuoksi niin paljon etteivät kerta kaikkiaan pärjää koulussa. Moni vastaaja toivoikin joustavia etäopetusmahdollisuuksia kuormituksen tasaamisen keinona, mutta siten, ettei vastuu erityislapsen opetuksesta jää yksinomaan vanhemman vastuulle. Erityistä tukea tarvitseva lapsi ei voi jäädä kotiin sellaisen vanhemman vastuulle, jonka vastuulla on samaan aikaan perheen toimeentulon hankkiminen.

Jos opetusjärjestelyt rakennettaisiin toimiviksi, voisi osittainen etäopetus olla hyvä ratkaisu vähentämään jopa joidenkin erityistä tukea tarvitsevien koulupudokkuutta. Etäopetukseen tulisi kuitenkin saada kunnolliset toimintamallit, jotta se ei eriarvoista koululaisia eikä heidän vanhempiaan.